

KŁOPOTY
Z FILOZOFIĄ

PRACE
NAUKOWE

UNIWERSYTETU
ŚLĄSKIEGO
W KATOWICACH

NR 3315

Andrzej J. Noras

KŁOPOTY
Z FILOZOFIĄ

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Katowice 2015

Redaktor serii: Filozofia
Dariusz Kubok

Recenzent
Sławomir Raube

W cywilizacji spektaklu intelektualista liczy się bowiem tylko w tej mierze, w jakiej podejmuje obowiązującą modną grę i zamienia się w błazna. [...] W rzeczywistości jednak społeczeństwo całkowicie przestało się interesować intelektualistami z powodu minimalnej wagi, jaką w cywilizacji spektaklu ma myślenie.

Mario Vargas Llosa: *Cywilizacja spektaklu*.
Tłum. M. Szafrąńska-Brandt. Kraków 2015, s. 37.

WSTĘP

Książeczka ta została napisana z potrzeby podzielenia się z Czytelnikiem swoimi przemyśleniami dotyczącymi zagadnienia statusu filozofii we współczesnej nauce. Żadne inne racje nie są w stanie wyjaśnić powodów, które przyczyniły się do jej powstania. Jest nieudolną próbą odpowiedzi na pytanie, które nieustannie powraca w świadomości próbującego filozofować, a które brzmi: czym jest filozofia, jaką uprawiam?. Czy w ogóle uprawiam filozofię, czy też – zgodnie z postulatem tych, którzy nie chcą poznać historii filozofii – historię filozofii tylko? Takie- mu pytaniu towarzyszy nieuchronnie inne pytanie, które Stanisław Judycki wyraził w tytule artykułu opublikowanego na łamach „Przeglądu Filozoficznego”, a zatytułowanego *Dlaczego filozofia jest trudna?*¹. Odpowiedź na postawione pytania jest prozaiczna – filozofia jest trudna, gdyż nie jest prosta. To nieco żartobliwie – i z premedytacją – sformułowane powiedzenie można uznać za kwintesencję filozofowania. Niewątpliwie, zaprzeczyć trzeba wówczas, gdy przeciwnicy filozofii twierdzą, że filozofia jest trudna ze względu na osobliwe predyspozycje filozofów do celowego komplikowania rzeczywistości. Wydaje

¹ S. Judycki: *Dlaczego filozofia jest trudna?*. „Przegląd Filozoficzny” 2001, t. 40, nr 4, s. 153–167.

się, że tak nie jest, a rację zdaje się tu mieć Karl Jaspers (1883–1969), który odnosząc się do tego typu stwierdzeń, zauważa: „To, że filozofia – inaczej niż nauka – w żadnej ze swych postaci nie jest uznawana powszechnie i jednomyślnie, musi leżeć w samej jej naturze. Pewność, jaką uzyskujemy w filozofii, nie jest pewnością naukową, taką samą dla każdego intelektu, lecz raczej upewnieniem, w którym – gdy się powiedzie – współbrzmi cała istota człowieka”².

Sam Jaspers wszakże, choć uznaje, że filozofia jest czymś więcej niż nauka, podkreśla konieczność podejmowania problemów filozoficznych. I choć dystansuje się od nauki, to jednak nie dystansuje się od filozofii – idąc tropem Sørensa Kierkegaarda (1813–1855), jednego ze swych pierwszych mistrzów. Dlatego też Jaspers zauważa: „Śmiem twierdzić: filozofia nie skończy się, póki żyją ludzie. Dzięki filozofii trwa wymóg, by życie zachowało sens wykraczający poza wszelkie cele w świecie. Ma ona doprowadzić do tego, by ujawnił się sens obejmujący wszystkie te cele, spełnić go, urzeczywistniając w teraźniejszości, niejako na przekór życiu; jej teraźniejszość ma służyć zarazem przyszłości; nigdy nie wolno [dopuścić do tego – AJN], by filozofia zdegradowała ludzi lub pojedynczego człowieka jedynie do poziomu środka”³. Jakkolwiek przemawia tu Jaspers egzystencjalista, to jednak w jego wypowiedzi ujawnia się prawda ponadczasowa: „[...] filozofia nie skończy się, póki żyją ludzie”.

Prezentacja zawartości poszczególnych rozdziałów jest w zasadzie zbędna – ukazują one niektóre problemy, z jakimi boryka się filozofujący bądź ten, kto za filozofowanie chce się zabrać. Nie są to problemy ani najważniejsze,

² K. Jaspers: *Wprowadzenie do filozofii. Dwanaście odczytów radiowych*. Tłum. A. Wołkowicz. Wrocław 1995, s. 6.

³ K. Jaspers: *Wiara filozoficzna*. Tłum. A. Buchner i in. Toruń 1995, s. 112–113.

ani też największe. Wydaje się jednak, że są to problemy, które cechuje powszechność. Biorą się niby znikąd, ale zawsze w znaczącym stopniu wpływają na kształt refleksji filozoficznej. W fakcie uświadomienia ich sobie i w możliwości podjęcia dyskusji z nimi leży aktualność powiedzenia, że człowiek uczy się na błędach – jeśli rzeczywiście się uczy. Targowisko próżności, jakim są możliwości oferowane przez współczesne środki techniczne, uniemożliwia autentyczny wgląd w istotę rzeczy. Pomi- jam już fakt, że rzeczywisty problem stanowi możliwość rozeznania tego, co ważne, i odróżnienia tegoż od tego, co – mówiąc kolokwialnie – jest mniej ważne. Człowiek współczesny zatracił naturalną ciekawość, która od zawsze tkwiła u podstaw wszelkiej filozofii i nauki – jest ciekawy w zupełnie innym znaczeniu. Interesują go rzeczy marginalne, nieistotne. Rozwój techniki doprowadził do sytuacji intelektualnego rozleniwienia współczesnego człowieka i najprawdopodobniej stan ten będzie się pogłębiał. A skoro tak, tym bardziej intensywnie trzeba dążyć do uświadomienia sobie pewnych błędów, które mają wpływ na naszą wizję świata.

INDEKS NAZW OSOBOWYCH

- Adelmann Dieter 119, 125
Ajdukiewicz Kazimierz 58, 59, 125
Altenstein Karl 20
Anckaert Luc 25, 134
Arystoteles 38, 77, 88, 96, 100, 110, 114, 118, 121, 125, 133
Asnyk Adam 123, 125
Aster Ernst von 47, 125
- Banaszkiewicz Artur 27, 93, 130
Baran Bogdan 14, 79, 127, 132
Bauch Bruno 66, 102, 104, 125, 127
Baumanns Peter 43, 125
Baumgartner Hans-Michael 12, 46, 47, 84, 125
Bekker Ernst Immanuel 23
Beneke Friedrich Eduard 63, 64, 65, 67
Bergson Henri 95
Berkeley George 55
Bernard z Chartres 48, 49
Bocheński Józef 75, 125
Boehm Rudolf 38, 130
Bolzano Bernard 71, 125
Bornstein Benedykt 83, 131
Brasser Martin 25, 134
Brelage Manfred 104, 119, 125
Brentano Franz 102
Brogowski Leszek 17, 125
- Buchner Antoni 8, 117, 130
Burckhardt Jacob 20, 23
- Cassirer Ernst 50, 73, 97, 126
Chrystus 21, 22
Cohen Hermann 11, 56, 72, 73, 99, 101, 102, 113, 119, 125, 126, 129, 133
Cornelius Hans 70
Czerniak Stanisław 90, 118, 133
- Dębowski Józef 38, 126
Dilthey Wilhelm 13, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 25, 28, 30, 46, 92, 95, 98, 125, 126, 132, 133
Droysen Johann Gustav 20, 23
- Ebbinghaus Hermann 66, 67, 126
Ebbinghaus Julius 66, 99, 126
Ehrenberg Hans [Philipp] 11, 25, 126
Eichhorn Johann Albrecht Friedrich von 20
Eisler Rudolf 63, 72, 75, 76, 101, 126
Eliot Thomas Stearns 41, 42
Engels Friedrich 34
Erdmann Benno 17, 126
Erdmann Johann Eduard 63, 64, 127
Eucken Rudolf 13, 14, 73, 127

- Feynmann Richard Phillips 89, 127
- Fichte Johann Gottlieb 15, 60, 68, 87, 127
- Fischer Kuno 68, 69, 127
- Flach Werner 60, 61, 98, 99, 100, 103, 104, 127
- Friedrich Wilhelm IV 20
- Fries Jacob Friedrich 67, 68, 69, 127
- Frischeisen-Köhler Max 14, 19, 20, 127
- Gadamer Hans-Georg 14, 18, 107, 112, 127, 128, 133
- Gałecki Jerzy 31, 130
- Garewicz Jan 44, 106, 128
- Geldsetzer Lutz 67
- Gierasimiuk Jerzy 120, 129
- Gierulanka Danuta 39, 51, 130
- Goethe Johann Wolfgang von 19, 78, 126
- Gombrowicz Witold 59, 127
- Grabski Andrzej F. 90, 127
- Gründer Karlfried 65, 129, 130
- Grynberg Marek 89, 127
- Hardenberg Georg Philipp Friedrich Freiherr von 19, 78, 126
- Hartmann Nicolai 37, 39, 44, 45, 46, 48, 49, 50, 51, 52, 54, 59, 60, 79, 80, 81, 92, 96, 97, 98, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 110, 111, 113, 119, 127, 128, 130, 132
- Hasselhoff Görgе K. 119, 125
- Hegel Georg Wilhelm Friedrich 11, 12, 14, 15, 17, 20, 21, 22, 23, 29, 64, 87, 91, 111, 112, 126, 129, 132, 134
- Heidegger Martin 18, 41, 59, 99, 102, 103, 104, 115, 116, 118, 119, 120, 125, 129, 133, 135
- Heisenberg Werner 50
- Helmholtz Hermann von 56, 57, 129
- Herbart Johann Friedrich 64, 69, 113, 129
- Herbut Józef, ks. 40, 129
- Herder Johann Gottfried 18
- Hertz Wilhelm 113, 126
- Hildebrand Dietrich von 79
- Hitler Adolf 12, 131
- Höfler Alois 65, 129
- Hölderlin Friedrich 19, 126
- Holzhey Helmut 73, 129
- Hönigswald Richard 65, 66, 70, 72, 129
- Hume David 83, 88
- Husserl Edmund 38, 39, 40, 42, 43, 55, 73, 94, 97, 98, 102, 103, 130, 131, 134
- Ingarden Roman 39, 48, 50, 51, 52, 83, 84, 106, 130
- Jaensch Erich Rudolf 72
- Jakuszko Honorata 98, 130
- Jankowski Marek 43, 88, 130, 131
- Janssen Paul 65, 130
- Jäsche Gottlob Benjamin 93
- Jaskóła Janusz 86, 132
- Jaspers Karl 8, 94, 116, 117, 118, 130, 133
- Judycki Stanisław 7, 130
- Kania Ireneusz 85, 132
- Kaniowski Andrzej Maciej 13, 47, 84, 125
- Kant Immanuel 11, 12, 18, 27, 31, 42, 43, 44, 46, 47, 48, 52, 55, 56, 57, 59, 66, 67, 68, 69, 70, 72, 81, 83, 84, 87, 88, 93, 94, 96, 99, 101, 102, 103, 105, 106, 107, 111, 113, 122, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 134
- Kartezjusz 38, 42, 55
- Kierkegaard Søren 8
- Kijas Juliusz 123, 125
- Kijewska Agnieszka 85, 132
- Knittermeyer Hinrich 73
- Kołakowski Leszek 40, 131

- Kononowicz Tadeusz 98, 132
 Kopciuch Leszek 98, 134
 Kopernik Mikołaj 110
 Krąpiec Mieczysław Albert 37,
 38, 100, 131, 134
 Krijnen Christian 46, 101, 131, 132
 Krzemieniowa Krystyna 17, 126
 Kubalica Tomasz 38, 45, 58, 63,
 105, 128, 131, 132
 Kuderowicz Zbigniew 17, 126
 Kupś Tomasz 88, 131

 Lachowska Dorota 116, 117, 130,
 133
 Landman Adam 29, 31, 129, 130
 Lange Friedrich Albert 57, 131
 Laplace Pierre Simon de 50, 51
 La Sala Beate Ulrike 119, 125
 Lask Emil 60, 118, 119, 131
 Lazarus Moritz 72
 Legutko Ryszard 26, 131
 Lehmann Gerhard 20, 131
 Leibniz Gottfried Wilhelm 46,
 55, 88
 Leighton Robert B. 89, 127
 Lenin Włodzimierz Iljicz (właśc.
 Uljanow Władimir Iljicz) 34,
 35, 135
 Lessing Gotthold Ephraim 19, 126
 Leśniak Kazimierz 121, 125
 Liebmann Otto 69, 101
 Lipps Theodor 70
 Llosa Mario Vargas 5, 131
 Lotze [Rudolf] Hermann 13, 14
 Lukács György 12, 34, 131

 Łaciak Piotr 12, 38, 39, 99, 126,
 131, 134
 Łukasiewicz Małgorzata 107, 127

 Mach Ernst 70
 Maimon Salomon 95, 96, 131
 Marcel Gabriel 92
 Marks Karol (Marx Karl) 34
 Marszałek Robert 115, 129
 Maryniarczyk Andrzej 100, 131

 Marzęda Witold 58, 63, 132
 Menger Carl 23
 Meyer Jürgen Bona 69, 96, 113,
 126, 131
 Michalski Krzysztof 77, 107, 127,
 131
 Michel Karl Markus 15, 21, 22,
 91, 128, 129
 Mikołaj z Kuzy 84, 85, 132
 Mill John Stuart 70
 Misch Georg 17
 Mnemosyne 21
 Moldenhauer Eva 15, 21, 22, 91,
 128, 129
 Moog Willy 65, 132
 Mordka Artur 105, 128
 Mulert Hermann 17, 126

 Natorp Paul 45, 57, 58, 63, 73, 99,
 113, 118, 129, 132, 133
 Nelson Leonard 98, 132
 Nietzsche Friedrich 13, 14, 23,
 53, 76, 77, 78, 79, 80, 82, 90, 95,
 119, 120, 131, 132, 135
 Niklewicz Piotr 26, 132
 Nobel Alfred 13, 41
 Noras Andrzej J. 12, 20, 22, 45,
 46, 50, 56, 58, 63, 67, 71, 81, 86,
 87, 97, 99, 102, 105, 112, 126,
 128, 132, 134
 Novalis – zob. Georg Philipp
 Friedrich Freiherr von Har-
 denberg
 Nowicki Światosław Florian 21,
 22, 91, 129

 Olejarczyk Anna 86, 132
 Ortega y Gasset José 26, 27, 132

 Paczkowska-Łagowska Elżbieta
 14, 17, 24, 71, 72, 95, 126, 132, 133
 Palmer Richard E. 18, 133
 Pieper Josef 41, 45, 86, 87, 92, 94,
 133
 Platon 19, 54, 77, 80, 84, 100, 111,
 115, 117, 121, 133

- Protagoras z Abdery 54, 75
 Prutz Robert 96, 131
 Przyłębski Andrzej 19, 133

 Ranke Leopold von 20
 Rath Matthias 66, 67, 69, 71, 133
 Reale Giovanni 77, 133
 Rickert Heinrich 73, 101, 104, 122, 127, 131, 133
 Ricoeur Paul 18
 Riehl Alois 73, 122, 134
 Rosenzweig Franz 25, 134
 Rosmini-Serbaty Antonio 67
 Ruge Arnold 98, 134

 Samuelson Norbert 25, 134
 Sands Matthew 89, 127
 Saner Hans 116, 133
 Savigny Friedrich Carl von 20, 21, 133
 Schaff Adam 34, 133
 Scheler Max 19, 53, 54, 79, 81, 89, 93, 94, 116, 118, 133
 Schelling Friedrich Wilhelm Joseph von 12, 15, 20, 25, 87, 131
 Schleiermacher Friedrich Ernst Daniel 16, 17, 18, 19, 92, 126, 133
 Schmidt Winrich de 113, 133
 Schmied-Kowarzik Wolfdietrich 25, 65, 129, 134
 Schmoller Gustav Friedrich von 23
 Schnädelbach Herbert 12, 22, 23, 87, 99, 101, 111, 112, 134
 Seebohm Thomas 42, 43, 134
 Sieg Ulrich 73, 134
 Sigwart Christoph 17, 70, 134
 Sokrates 27, 84
 Spinoza Baruch 87
 Staff Leopold 76, 90, 132
 Stahl Friedrich Julius 20
 Stalin Józef (właśc. Dugaszwili Josef Wissarionowicz) 34, 135
 Stammler Rudolf 23
 Stegmüller Wolfgang 102, 103, 104, 134

 Steintal Heymann 72
 Stobiecki Rafał 90, 127
 Stróżewski Władysław 39, 40, 134
 Suchorzewska Janina 83, 131
 Świeżawski Stefan 48, 91, 134
 Szafrńska-Brandt Marta 5, 131
 Szweczyk Jan 47, 125
 Szłapka Hanna 102, 135

 Tatarkiewicz Władysław 80, 134
 Teichmüller Gustav 13, 14, 46
 Tennemann Wilhelm Gottlieb 85, 86, 134
 Tomasz z Akwinu 37, 38, 51, 52, 88, 134
 Twardowski Kazimierz 71, 72, 76, 133, 134, 135

 Volkelt Johannes 38, 131

 Wagner Hans 99, 104, 134
 Waszczenko Piotr 42, 86, 98, 132, 133
 Wendt Amadeus 86, 134
 Węgrzecki Adam 21, 22, 89, 90, 91, 93, 118, 129, 133
 Wierchowicki Jan 35, 135
 Windelband Wilhelm 11, 46, 73, 82, 98, 134
 Wittgenstein Ludwig 89, 134
 Wittkau Annette 23, 134
 Witwicki Władysław 54, 133
 Woleński Jan 40, 76, 135
 Wolniewicz Bogusław 89, 134
 Wołkowicz Anna 8, 94, 117, 118, 130, 133
 Wostrikow Andriej Wasiliewicz 35, 135
 Wuchterl Karl 18, 135

 Young Julian 102, 135

 Zieliński Edward Iwo 77, 133
 Zocher Rudolf 99, 100, 135

 Żelazny Mirosław 43, 78, 130, 135

Andrzej J. Noras

PROBLEMS WITH PHILOSOPHY

Summary

The book is an attempt to address some philosophical problems which philosophy grappled with at the turn of the century, and whose consequences until this day have been defining the way of philosophizing. What is essential in determining the creation of the book is the necessity for encouraging the reflection on the essence of philosophy itself, which nowadays is very often referred to by the term "metaphilosophy" and which has always belonged to the essence of philosophy itself. This results in the consequence that it is the center of analysis where the problem of the relationship between philosophy and its history is placed – the relationship is more often excluded from reflection than taken into consideration today.

The book is an attempt to systematically investigate the philosophical errors which appear in reflection of our times. The subject of the analysis are problems of partyism of philosophy, positionism and subjectivism, psychologism and relativism, dogmatism and metaphysics, and ultimately also the problem of modernity. The analysis of the most common problems and errors philosophy was confronted with earlier and still encounters today leads to the conclusion that these problems are complex.

The multifacetedness, multithreadedness or multilayeredness of the problems are the main reasons for the inability to eradicate them from thinking.

Andrzej J. Noras

DIE PROBLEME MIT DER PHILOSOPHIE

Zusammenfassung

In dem Buch versucht der Verfasser manche philosophische Probleme zu erörtern, mit denen die Philosophie an der Wende vom 19. zum 20.Jh rang und deren Folgen noch heute die philosophische Methode festsetzen. Er war sich dessen bewusst, dass man über den Kern von der Philosophie nachdenken muss und das, was heutzutage oft als „Metaphilosophie“ bezeichnet wird und zur Philosophie selbst schon immer gehörte, hat sein Buch wesentlich determiniert. Im Mittelpunkt der Analyse steht die Wechselbeziehung zwischen der Philosophie und deren Geschichte, die Beziehung, die heute aus der Reflexion eher eliminiert als darin berücksichtigt wird.

Das Buch will die in heutiger Reflexion auftretenden Fehler systematisch erwägen. Untersucht werden folgende Probleme: die Parteilung der Philosophie, Standpunktlichkeit und Subjektivismus, Psychologismus und Relativismus, Dogmatismus und metaphysische Charakter der Philosophie und schließlich die Modernität. Die Analyse der Probleme und Fehler, denen die Philosophie schon früher begegnete und heute immer noch begegnet führt zum Schluss, dass diese Probleme vielschichtig sind. Da sie komplex, handlungsreich und vielschichtig sind, lassen sie sich aus dem Denken nicht verdrängen.

SPIS TREŚCI

WSTĘP	7
Rozdział pierwszy	
PARTYJNOŚĆ	11
Rozdział drugi	
STANOWISKOWOŚĆ	37
Rozdział trzeci	
SUBIEKTYWIZM	53
Rozdział czwarty	
PSYCHOLOGIZM	63
Rozdział piąty	
RELATYWIZM	75
Rozdział szósty	
DOGMATYZM	83
Rozdział siódmy	
METAFIZYCZNOŚĆ	95
Rozdział ósmy	
NOWOCZESNOŚĆ	109
ZAKOŃCZENIE	121
LITERATURA	125
INDEKS NAZW OSOBOWYCH	137
Summary	141
Zusammenfassung	142

Redakcja Małgorzata Pogłódek
Projekt okładki Tomasz Kipka
Redakcja techniczna Barbara Arenhövel
Korektor Ligia Dziadas
Łamanie Bogusław Chruściński

Copyright © 2015 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-8012-576-6
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-8012-577-3
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 9,0. Ark. wyd. 8,0.
Papier Alto 90 g, vol. 1.5 Cena 20 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: „TOTEM.COM.PL Sp. z o.o.” Sp.K.
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław